

GRT

माळशिरस तालुक्यातील मातीपरिक्षणानुसार जमिनीतील मुख्य अन्नद्रव्यांचा अभ्यास

साळुंखे सी.एम. , नागलगावे बी.एन. , साळुंखे जे.बी.
संशोधक विद्यार्थी, श्री. हावगी स्वामी महाविद्यालय, उदगीर
भूगोल विभागप्रमुख, पंडित दिनदयाल उपाध्याय महाविद्यालय, देवणी
संशोधक विद्यार्थी, श्री. हावगी स्वामी महाविद्यालय, उदगीर

सारांश - जमिनीमधून कोणतेही पीक घेण्यापूर्वी त्या पिकास उपयुक्त अशी माहिती मिळविणे गरजेचे आहे. ही माहिती जमिनीची रासायनिक व भौतिक तपासणी करून मिळू शकते. अशा माहितीच्या आधारे जमिनीतील उपलब्ध अन्नसाठा व प्रत्यक्ष पिकास लाभणारा अन्नसाठा हा मातीच्या तपासणीवरून ठरविता येतो. विविध पिकांना विविध प्रकारची जमीन आवश्यक असते. त्यावरतीच पिकांचे यश अवलंबून असते.

प्रस्तावना-

पिकांच्या निकोप वाढीसाठी जमिनीमध्ये जे पोषक व उपयुक्त घटक असतात. त्यांना अन्नद्रव्ये असे म्हणतात. पिकांना लागणाऱ्या अन्नद्रव्यांपैकी एखादे अन्नद्रव्य जरी उपलब्ध झाले नाही तर पिकांची पूर्ण वाढ होवू शकत नाही. साधारणतः पिकांच्या चांगल्या वाढीसाठी १६ अन्नद्रव्यांची आवश्यकता असते. ही अन्नद्रव्ये तीन गटात विभागली जातात.

१. मुख्य अन्नद्रव्ये २. द्रव्यम अन्नद्रव्ये ३. सूक्ष्म अन्नद्रव्ये

प्रस्तुत संशोधन निबंधासाठी मुख्य अन्नद्रव्यांमधील नत्र, स्युरद व पालाश या घटकांचे मातीपरिक्षणासाठी घेतलेले नमुने व क्षेत्र यांचा अभ्यास केला आहे.

- अभ्यासक्षेत्र : प्रस्तुत संशोधन निबंधासाठी सोलापूर जिल्ह्यातील माळशिरस तालुक्याची निवड अभ्यासक्षेत्र म्हणून करण्यात आलेली आहे. माळशिरस तालुका हा महाराष्ट्राच्या दक्षिणेला असलेल्या सोलापूर जिल्ह्याच्या पश्चिम भागात सोलापूर पासून १२५ किमी अंतरावर आहे. माळशिरस तालुक्याचा अक्षवृत्तीय विस्तार १७° १०' उत्तर अक्षांश ते १८° ५६' उत्तर अक्षांश आणि ७४° ४५' पूर्वे रेखांश ते ७५° १६' पूर्वे रेखांश असा आहे.

माळशिरस तालुक्याच्या पूर्वेस सोलापूर जिल्ह्यातील प्रसिध्द असणारा पंढरपूर तालुका, दक्षिणेला सांगोला तालुका, पश्चिमेस सातारा जिल्ह्यातील फलटण व माण तालुका, तर उत्तरेला पुणे जिल्ह्यातील इंदापूर तालुका आहे. माळशिरस तालुक्याचे एकूण भौगोलिक क्षेत्रफळ १,६०,८०१.६४ हेक्टर असून २०११च्या जनगणनेनुसार एकूण लोकसंख्या ४८५६४५ इतकी आहे.

उद्दिष्टे :

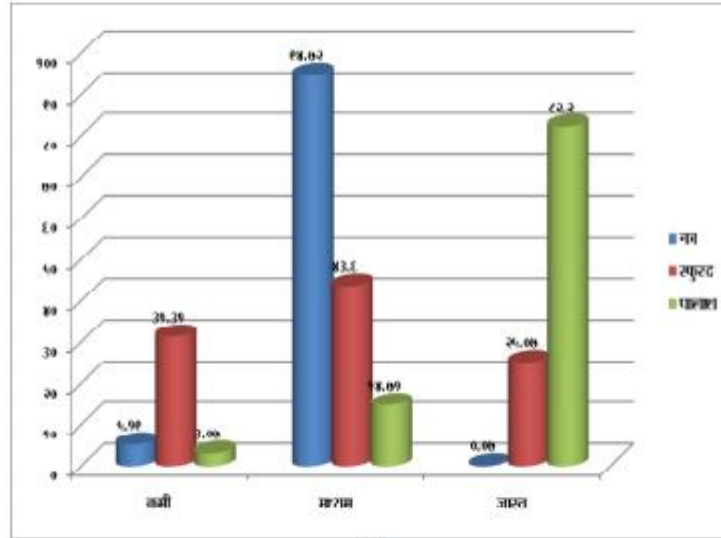
- माती परिक्षणासाठी घेतलेल्या नमुन्यांची माहिती करून घेणे.
- माती परिक्षण केलेल्या क्षेत्राचा अभ्यास करणे.
- मातीतील मुख्य अन्नद्रव्यांचे प्रमाण तपासणे.
- ४.

- माहितीस्त्रोत : प्रस्तुत संशोधन निबंध हा पूर्णतः द्वितीयक स्वरूपाच्या माहितीवर आधारलेला आहे. ही माहिती सामाजिक, आर्थिक समालोचन : सोलापूर जिल्हा, जनगणना अहवाल, मृदा सर्वेक्षण व मृदाचाचणी अहवाल इ. मधून मिळवलेली आहे. प्राप्त माहिती सन २०१० या वर्षाची आहे.

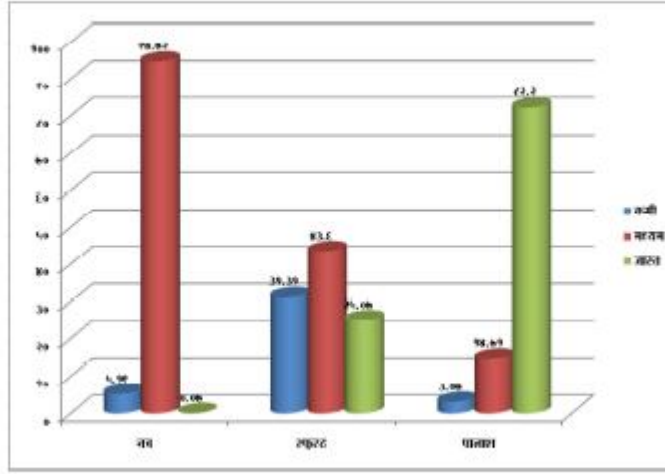
माळशिरस तालुक्यातील मातीपरिक्षणानुसार मुख्य अन्नद्रव्यांचे क्षेत्र व नमुने

मुख्य अन्नद्रव्ये	अन्नद्रव्यांचे प्रमाण				एकूण
	नमुने	कमी	मध्यम	जास्त	
नत्र	नमुने	१५५	२७२१	०३	२८७९
	क्षेत्र एकरामध्ये	२७१.७(५.१९%)	४९५५.१(९४.७२%)	०४(०.०७%)	५२३०.८
स्फुरद	नमुने	९१४	१२३३	७३२	२८७९
	क्षेत्र एकरामध्ये	१६३८.२ (३९.३१%)	२२८०.८५(४३.६०%)	१३११.७५(२५.०७%)	५२३०.८
पालाश	नमुने	१०२	४३०	२३४७	२८७९
	क्षेत्र एकरामध्ये	१६१.१(३.०७%)	७६९.९(१४.७१%)	४२९९.८(८२.२०%)	५२३०.८

आधार : माती परिक्षण प्रयोगशाळा , सहकारमहर्षी शंकरराव मोहिते पाटील सहकारी साखर कारखाना , शंकरनगर, अकलूज

१.१

१.२

शरील तक्ता व आलेखावरून असे दिसून येते की, सन २०१० मध्ये माळशिरस तालुक्यात एकूण ५२३०.८ एकर क्षेत्रातून २८७९ एवढे नत्र, स्फुरद व पालाशा या मुख्य अन्नद्रव्यांचे नमुने घेतासले. त्यामध्ये कमी नत्र असणाऱ्या गटात २७१.७ एकर क्षेत्रातून १५५ नमुने घेण्यात आले. त्याचे प्रमाण ५.१९ % आढळते. मध्यम गटात ४९५५.१ एकर क्षेत्रातून २७२१ नमुने घेतले= त्याचे प्रमाण ९४.७२ % आहे. तर जास्त नत्र असणाऱ्या गटात ४ एकर क्षेत्रातून ३ नमुने घेतले. त्याचे प्रमाण ०.०७ % आढळले.

कमी स्फुरद असणाऱ्या गटात १६३८.२ एकर क्षेत्रातून ९१४ नमुने घेण्यात आले. त्याचे प्रमाण ३१.३१ % आढळते. मध्यम गटात २२८०.८५ एकर क्षेत्रातून १२३३ नमुने घेतले. त्याचे प्रमाण ४३.६० % आहे. तर जास्त स्फुरद असणाऱ्या गटात १३११.७५ एकर क्षेत्रातून ७३२ नमुने घेतले. त्याचे प्रमाण २५.०७ % आढळले.

कमी पालाशा असणाऱ्या गटात १६१.१ एकर क्षेत्रातून १०२ नमुने घेण्यात आले. त्याचे प्रमाण ३.०७ % आढळते. मध्यम गटात ७६९.९ एकर क्षेत्रातून ४३० नमुने घेतले. त्याचे प्रमाण १४.७१ % आहे. तर जास्त पालाशा असणाऱ्या गटात ४२९९.८ एकर क्षेत्रातून २३४७ नमुने घेतले. त्याचे प्रमाण ८२.२०% आढळले.

शरील सर्व विशेधनावरून असे लक्षात येते की, माळशिरस तालुक्यातील शेती क्षेत्रातील जमिनीमध्ये नत्र या घटकाचे प्रमाण कमी आहे. तर स्फुरद व पालाशा या घटकांचे प्रमाण योग्य स्थरूपाचे आहे. त्यामुळे तालुक्यातील शेतीक्षेत्रातून घेतल्या जाणाऱ्या पिकांच्या चांगल्या वाढीसाठी नत्र घटकाचा पुरवठा करणाऱ्या खातांचा वापर जास्त करणे गरजेचे आहे, हे स्पष्ट होते.

● संदर्भ :

श्री. जगन्नाथ सिंदे(२०१३) पिकांसाठी मुख्य व सूक्ष्म अन्नद्रव्ये

डॉ. एम.डी. मोरे (२००६), मृदा व्यवस्थापन

माती परिक्षण प्रयोगशाळा, सहकारमहर्षी शंकरराव मोहिते पाटील सहकारी साखर कारखाना, शंकरनगर, अकलूज